

Perbandingan Leksikal Penutur Berdasarkan Jantina Dalam Membentuk Identiti Kenegerian

Mashetoh Abd. Mutalib
mashetoh@uum.edu.my
Universiti Utara Malaysia

Hishamudin Isam
din@uum.edu.my
Universiti Utara Malaysia

Ahmad Fuad Mat Hassan
afuad@uum.edu.my
Universiti Utara Malaysia

ABSTRAK

Dialek wujud disebabkan persempadanan ruang geografi atau kawasan tempat tinggal penutur. Melalui persempadanan inilah terdapat pelbagai dialek tempatan seperti dialek Kedah, Terengganu, Kelantan dan sebagainya. Dialek-dialek tersebut masing-masing mempunyai ciri-ciri tersendiri untuk membentuk identiti kenegerian. Sebenarnya, pengkajian mengenai dialek telah banyak dilakukan kerana Malaysia begitu kaya dengan dialek tempatan dan pengkajian mengenai dialek tidak pernah berhenti sehingga kini. Walau bagaimanapun, pengkajian mengenai dialek yang dipertalikan jantina dengan identiti penutur tidak banyak dilakukan. Oleh itu, makalah ini bertujuan untuk meneroka dan menjelaskan aspek leksikal daripada perspektif jantina yang dipertalikan dengan identiti kenegerian. Kajian ini menerapkan pendekatan dialektologi bandar yang dipelopori Labov (1966), Trudgill (1974) dan Idris (1995) dengan beberapa pengubahsuaian. Kajian ini juga menggunakan teknik temu bual atau gaya wawancara (GW) yang dilakukan terhadap 20 remaja lelaki dan 20 remaja perempuan di setiap bandar, iaitu Alor Setar, Kuala Terengganu, Shah Alam dan Johor Bahru. Dapatan kajian menunjukkan bahawa terdapat perbezaan penggunaan dalam aspek leksikal seperti penyingkatan kata, kata baharu dan kosa kata oleh kedua-dua jantina. Manakala identiti kenegerian pula menunjukkan bahawa, Alor Setar dan Kuala Terengganu masih tegar dialek. Kajian ini diharap dapat menyumbang terhadap pemahaman linguistik dan sosiolinguistik di Malaysia.

Kata kunci: Leksikal, variasi sosial, jantina, identiti, dialektologi bandar

ABSTRACT

Lexis and gender in shaping speakers' state identity

The existence of dialects rests on the geographical boundaries or speakers' residence. These defined boundaries, in turn, result in an array of recognised local dialects of Kedah, Terengganu, Kelantan and others. The dialects respectively are of unique features which characterise their state identity. Objectively, studies on dialects in Malaysia are in abundance due to the diversity of the local dialects, and presently the studies are continuously embarked throughout the country. Conversely, dialect studies vis-à-vis the association between the dialect and speakers' identity, particularly gender are numerically scarce. Thus, the study opted to investigate and depict this lexically from a gender perspective that is linked with state identity. The study utilised the approach of urban dialectology of Labov (1966), Trudgill

(1974) and Idris (1995) with a few alterations. This study also interviewed 20 male and 20 female teenagers residing in urban areas, namely Alor Setar, Kuala Terengganu, Shah Alam and Johor Bahru. The findings discovered lexical variations of the speakers' shortened form of words, new words, and vocabulary by both genders. The findings of the state identity, on the other hand, suggest that speakers in both Alor Setar and Kuala Terengganu firmly retain their respective dialects. The study is hopefully able to facilitate the understanding of linguistic and sociolinguistic phenomena in Malaysia.

Keywords: lexical, social variation, gender, identity, urban dialectology

PENGENALAN

Kajian variasi bahasa Melayu di Malaysia memang telah berkembang dengan pesatnya berikutan banyaknya kajian yang telah dilakukan. Kajian-kajian tersebut juga dapat menghuraikan aspek kebahasaan dalam tiga dimensi besar variasi bahasa, iaitu geografi, sosial dan masa serta dapat menyumbang dalam kosa ilmu linguistik khususnya kajian variasi bahasa lisan mahupun tulisan. Oleh itu, kajian variasi sosial bahasa Melayu yang berasaskan bahasa lisan menawarkan kajian yang melihat bahasa itu bervariasi dengan melihat konteks penggunaan bahasa dalam masyarakat sendiri melalui pengalaman dan pengetahuan semula jadinya yang diguna pakai oleh pengguna bahasa sehari-hari. Hal ini adalah kerana bahasa lisan lebih sahih datanya, bersifat alamiah dan rencam daripada bahasa buatan atau bahasa rekaan. Seiring dengan pendapat Idris (2010, hlm. 26) yang menjelaskan bahawa “wacana lisan sangat produktif dan asas dalam kehidupan harian manusia”. Walau bagaimanapun, Asmah (2005) mengemukakan pendapat bahawa ada sesetengah pakar bahasa yang tidak melihat konteks penggunaan bahasa sama ada tulisan bahkan lisan juga. Hal yang sedemikian rupa boleh dianggap bahawa mereka telah mengabaikan konteks penggunaan bahasa yang sebenar.

Oleh itu, makalah ini melihat bahasa Melayu lisan daripada aspek leksikal atau perbendaharaan kata. Leksikal boleh didefinisikan sebagai kata yang padanya mempunyai makna atau senarai makna yang tidak disyaratkan oleh struktur (Asmah, 1992). Selain itu, leksikal juga diperolehi daripada kekayaan kata yang dimiliki oleh seseorang penutur atau penulis dalam sesuatu bahasa (Harimurti, 2007). Secara tidak langsung dapatlah dijelaskan bahawa leksikal ialah makna yang sesuai dengan hasil pemerhatian indera dan merupakan satu unit ujaran yang bebas dan mengandungi makna. Asmah (2015) telah menjelaskan bahawa kadar perbezaan dalam leksikal atau perbendaharaan kata itu melebihi kadar perbezaan dalam aspek morfologi dan sintaksis. Sejajar dengan pendapat Asmah tersebut, Nik Safiah (1983) juga menjelaskan setiap pertuturan penutur muncul beberapa ciri yang menjadi ciri-ciri penentu bagi variasi bahasa yang tinggi kedudukannya. Antara ciri tersebut ialah cara sebutan bunyi tertentu, penggunaan ungkapan atau frasa tertentu dan pilihan perkataan yang tertentu. Selain itu, perbincangan ini akan memfokuskan kepada jantina di setiap bandar raya yang dipilih untuk melihat identiti kenegerian sama ada tegar dialek atau sebaliknya.

PERMASALAHAN KAJIAN

Kajian tentang dialek Melayu telah banyak dilakukan oleh para sarjana di Malaysia mahupun di luar negara. Walau bagaimanapun, kajian berkaitan dialek lebih tertumpu kepada kajian satu dimensi, iaitu kajian yang memanfaatkan ruang geografi tanpa mempertimbangkan dimensi sosial yang telah melatarinya seperti jantina, umur, latar belakang pendidikan dan sebagainya

lagi. Kajian ini juga dinamakan sebagai kajian dialek setempat. Kajian yang tergolong dalam kelompok ini seperti kajian yang dilakukan oleh beberapa orang pengkaji antaranya ialah Darwalis Sazan, Md Zahril Nizam Md Yusoff dan Noriah Mohamed (2019), Nur Syazwani Salam & Sharifah Raihan Syed Jaafar (2019) Mohammad Fadzeli Jaafar, Idris Aman dan Norsimah Mat Awal (2017) dan lain-lain lagi.

Walaupun terdapat kajian-kajian variasi bahasa yang dihubungkan dengan perspektif sosial, namun kajian tersebut tidak menunjukkan identiti kenegerian seperti kajian yang dilakukan oleh Wan Robiah (2004), Rosniah *et al.* (2009), Idris dan Rosniah (2009) dan Idris *et al.* (2010). Selain itu, kelompok ini lebih menumpukan kepada aksen yang dihubungkan dengan pemboleh ubah sosial.

Kajian dialek Melayu setempat

Kajian dialek Melayu setempat ialah kajian yang menumpukan kepada dialek tempatan khususnya negeri-negeri tertentu. Kajian ini melihat komponen-komponen linguistik seperti fonologi, morfologi, sintaksis dan juga semantik. Ramai sarjana yang menyumbangkan kajian mereka berkenaan dialek Melayu setempat antaranya seperti Darwalis Sazan, Md Zahril Nizam Md Yusoff dan Noriah Mohamed (2019), Nur Syazwani Salam & Sharifah Raihan Syed Jaafar (2019), Mohammad Fadzeli Jaafar, Idris Aman dan Norsimah Mat Awal (2017), Noor Azureen Hamid @ Ahmed dan Sharifah Raihan Syed Jaafar (2017), Nor Hashimah Jalaluddin, Norlisafina Sanit, Zaharani Ahmad dan Harishon Mohd. Radzi (2016), Chong Shin (2015), Nurul Shahida Jamil dan Maslida Yusof (2015), Noor Rohana Mansor, Noraien Mansor dan Normaliza Abd Rahim (2013) dan lain-lain lagi.

Darwalis Sazan, Md Zahril Nizam Md Yusoff dan Noriah Mohamed (2019) mengkaji fonologi subdialek Melayu Kedah Kunluang (SMKK) dalam Wayang Kulit Seri Asun. Dapatan kajian menunjukkan bahawa berlaku proses fonologi SMKK ialah pendiftongan, pemanjangan vokal, perendahan vokal, penggantian konsonan, perubahan konsonan, asimilasi nasal, pengguguran konsonan, pengglotisan, penasalan vokal dan penyisipan. Seterusnya, Nur Syazwani Salam & Sharifah Raihan Syed Jaafar (2019) juga mengkaji aspek fonologi dalam subdialek Kedah, iaitu dialek Petani Sik, Kedah. Tetapi kajian ini melihat perilaku konsonan yang berada di akhir, iaitu konsonan /r/, /l/, /s/, /m/ dan /h/. Konsonan-konsonan ini tidak dibenarkan hadir di akhir kata dalam dialek Petani Sik. Kehadiran konsonan-konsonan ini telah ditangani dengan proses fonologi seperti peleburan, penggantian, penyisipan dan pengguguran.

Kajian yang dijalankan oleh Mohammad Fadzeli Jaafar, Idris Aman dan Norsimah Mat Awal (2017), membandingkan kategori gramatikal dialek Negeri Sembilan dan Minangkabau. Kajian ini dijalankan di Bukit Tinggi dan Paya Kumbuh di Indonesia; dan daerah Rembau dan Kuala Pilah di Negeri Sembilan. Sampel perbualan terdiri dari 15 informan, yang mewakili kedua-dua dialek kajian iaitu berdasarkan rakaman temu duga. Data telah ditranskripsi oleh pembantu penyelidik, yang merupakan penutur natif kedua-dua dialek. Data kajian juga telah diuji untuk mendapatkan keaslian dan pengesahan, khususnya ejaan dan struktur. Hasil kajian mendapati bahawa penggunaan awalan kata nama (perosak - parosak, kesudahannya - kasudahannyo, sesudah - sasudah), kata kerja (terjatuh – tajatuh, bersatu-basatu/bertigo-batigo, menyapu - manyapu), apitan (meN-,,,-kan, misalnya mambarasiahan membersihkan), dan kata milik (punya, misalnya ‘Den punyo kodai’ – ‘Ambo punyo’/ ‘Punyo ambo)) dalam dialek Negeri Sembilan berbeza daripada dialek

Minangkabau. Namun begitu, persamaan kedua-dua dialek ditemui pada penggunaan kata ganti nama (den, awak) dan kata bantu aspek (sudah/bona, hendak, mau).

Kajian oleh Noor Azureen Hamid @ Ahmed & Sharifah Raihan Syed Jaafar (2017), menghuraikan asimilasi homorganik nasal di sempadan awalan dialek Melayu Saribas. Kajian ini menggunakan pendekatan kualitatif dengan mengaplikasikan kaedah-kaedah dalam kajian lapangan, iaitu kaedah senarai kata, temu bual dan rakaman audio. Pengumpulan data linguistik dialek Melayu Saribas diperoleh daripada sepuluh orang penutur asli dialek Melayu Saribas di Saratok, Sarawak. Data linguistik dialek Melayu Saribas dianalisis berlandaskan geometri fitur Halle (1995). Dapatan kajian mendapati imbuhan awalan dialek Melayu Saribas ialah nasal velar /ŋ/. Imbuhan awalan /ŋ/ sentiasa berasimilasi dengan konsonan obstruen dan likuida kata akar yang mengikutinya untuk membentuk asimilasi homorganik nasal. Data dialek Melayu Saribas menggambarkan dua perilaku asimilasi homorganik nasal di sempadan awalan, iaitu asimilasi separa dan asimilasi total. Asimilasi homorganik nasal menyebabkan segmen bersebelahan berkongsi titik artikulasi yang sama. Interaksi fonologi ini menggambarkan asimilasi homorganik nasal adalah bersifat sensitif kepada penyebaran fitur, iaitu kecenderungan segmen untuk menguasai segmen bersebelahan dengan menyebarkan fiturnya dan membentuk segmen yang mempunyai identiti yang serupa dengannya. Penelitian asimilasi homorganik nasal dalam dialek Melayu Saribas memberikan implikasi sebagai nilai tambah kepada kajian terdahulu selain sebagai perintis ke arah pembangunan penyelidikan ilmiah yang lebih praktikal dan komprehensif.

Kajian oleh Nor Hashimah Jalaluddin, Norlisafina Sanit, Zaharani Ahmad dan Harishon Mohd. Radzi (2016), mengenal pasti penggunaan variasi leksikal bagi ketiga-tiga KGN dialek yang dituturkan di pesisir Sungai Perak. Sejumlah 200 orang responden daripada 20 buah kampung telah dipilih. Mereka adalah 100 warga tua dan 100 dewasa. Mereka ditemubual dan seterusnya diminta mengisi soal selidik yang berkaitan. Penganalisan data dilakukan dengan berbantuan teknologi daripada bidang kajian geografi iaitu Geographic Information System (GIS). Dapatan kajian telah dapat membuktikan bahawa Perak Tengah adalah kawasan asli dialek Perak dengan memberikan sempadan geografi yang tepat berbanding kajian terdahulu. Buktinya, beberapa kampung di Perak Tengah menggunakan varian Kuala Kangsar kerana faktor topografi dan migrasi. Pada masa yang sama, wujudnya tiga varian untuk mereka, iaitu /dema/ untuk Kuala Kangsar, /deme/ untuk Perak Tengah dan /depa/ untuk dialek Kedah. Diandaikan sukukata /de/ menjadi asas sukukata bagi tiga varian ganti nama yang tersebut. GIS mampu memberikan huraian penyebaran dialek Melayu pesisir Sungai Perak dengan lebih sistematik dan meyakinkan. Faktor muka bumi berserta faktor persempadanan, migrasi dan sejarah sememangnya memainkan peranan penting dalam penyebaran sesuatu dialek itu.

Kajian oleh Chong Shin (2015), menguji kedudukan dialek Melayu di Sungai Krian dengan menggunakan tiga ciri fonologi umum yang wujud dalam dialek Melayu Saribas dan Rejang, iaitu perubahan yang berlaku terhadap bunyi /-a/, /-y/ dan /-l/. Di Sungai Krian (Sarawak), dialek Melayu merupakan lingua franca utama. Dialek ini dituturkan oleh suku Melayu di sepanjang sungai ini dan merupakan bahasa interaksi etnik utama di pekan Saratok. Setakat ini, hanya sedikit penelitian berkaitan dengannya dan tiada penelitian yang komprehensif, khususnya klasifikasi terhadap dialek ini. Jadi status dialek ini dan hubungannya dengan dialek Melayu di sekitarnya (dialek Melayu Saribas dan Rejang) belum dapat dipastikan lagi. Kajian ini telah menggunakan data fonologi dari Sungai Saribas dan Rejang untuk menentukan kedudukan variasi Melayu di Sungai Krian. Tiga ciri fonologi yang digunakan sebagai perbandingan, perubahan yang berlaku pada bunyi /-a/, /-y/ dan /-l/.

Dapatan kajian menunjukkan bahawa Hasil kajian mendapati bahawa dialek Melayu tersebut merupakan variasi Melayu Saribas dengan memperlihatkan penjelmaan /-a/ kepada [-ə], /-l/ kepada [-a] atau [-y], dan /-y/ kepada [-ə]. Hal ini berlainan daripada fonologi dialek Melayu Rejang yang mengalami pengekal bunyi: /-a/ sebagai [-a] dan /-l/ sebagai [-l].

Kajian oleh Azrizan Abu Bakar & Karim Harun (2015), meneliti penggunaan kata ganti nama diri dalam dialek Kelantan dalam WhatsApp Messenger. Aplikasi WhatsApp yang digunakan dalam telefon pintar dipilih sebagai sumber data. Sebanyak 1,060 chat yang diperoleh melalui 'chat history' yang dihantar melalui e-mel untuk dicetak dijadikan sebagai data kajian. Model Grid Speaking (Hymes 1974) telah digunakan untuk membincangkan data tersebut. Dapatan kajian menunjukkan bahawa kata ganti nama diri dalam dialek Kelantan adalah unik dan bervariasi. Kata ganti nama diri yang digunakan juga mempunyai kedudukan yang tidak tetap sebagai kata ganti nama diri pertama, kedua dan ketiga. Daripada segi penggunaan, kata ganti nama diri pertama lebih banyak digunakan berbanding kata ganti nama diri yang lain. Kata ganti diri 'ambo' merupakan yang paling kerap digunakan selain daripada kito, kawe, kite, ambe, dan kambo. Di samping itu, ejaan bagi satu-satu kata ganti diri juga tidak tetap selain daripada maksudnya yang juga berubah, contohnya ore, ogre, oram, orng, kotram, kokram dan kore. Penemuan ini diharap dapat membantu penyelidik bagi memahami variasi kata ganti nama diri dialek Kelantan yang digunakan secara meluas dalam aplikasi WhatsApp yang tentunya berbeza penggunaannya secara lisan yang lebih terhad iaitu ambo, aku, kawe, kito, demo, kami, mu, awok, dio, demo tu, dan sdaro.

Kajian oleh Nurul Shahida Jamil dan Maslida Yusof (2015), meneliti kategori dan fungsi elemen dieksis dalam dialek Kedah khususnya di kampung Kubang Lintah, Mukim Lepai, daerah Kota Setar (DKKS). Data diperoleh melalui kaedah pemerhatian dan teknik rakaman yang bertujuan mencatat dan merakam pertuturan responden. Pengkategorian elemen dieksis berdasarkan kepada kerangka dieksis Huang (2007). Kawasan kajian yang lebih luas tidak dapat dilakukan dan hanya ditumpukan pada sebuah rumah di Kampung Kubang Lintah, Kota Setar kerana keterbatasan masa di lapangan. Peserta dieksis yang terlibat adalah antara ibu dengan anak-anaknya dan adik-beradik. Kajian ini mendapati DKKS mengandungi kategori dieksis perorangan yang diungkapkan melalui kata ganti nama diri (GND) dan penggunaan vokatif yang diungkap melalui kata panggilan. DKKS juga mempamerkan kategori dieksis masa, dan dieksis reruang. Selain itu, kajian ini menunjukkan kategori dieksis sosial berkait rapat dengan dieksis perorangan iaitu berkenaan kodifikasi status sosial bagi penutur, pendengar atau orang ketiga atau entiti yang dirujuk begitu juga bentuk hubungan sosial antara peserta yang terlibat dalam perbualan. Analisis dieksis dialek Kedah telah menunjukkan kategori dan fungsi elemen dieksis. Dalam DKKS, penggunaan elemen-elemen diektik juga menimbulkan multifungsi. Secara keseluruhan, analisis ini juga memberi gambaran tentang sosio-budaya dan budi bahasa dalam percakapan sebagaimana dipamerkan oleh peserta dieksis DKKS.

Kajian oleh Noor Rohana Mansor, Noraien Mansor dan Normaliza Abd Rahim (2013), menjelaskan tentang ciri-ciri keunikan dan kelainan dialek Melayu Terengganu di samping membicarakan tentang usaha-usaha serta strategi dan kepentingan pendokumentasian bagi tindakan pengekal dan pelestarian warisan variasi bahasa tempatan. Sasarannya ke arah pemeliharaan serta pengekal khazanah warisan variasi bahasa khususnya bagi dialek Melayu negeri Terengganu untuk mengelak kepupusan bahasa tempatan. Kajian ini dilaksanakan dengan mengaplikasikan kaedah kualitatif deskriptif menggunakan soal selidik dan temu bual yang direkodkan dan ditranskripsikan perbualan daripada informan yang dipantau oleh penutur jati dialek Melayu Terengganu bagi ketepatan

makna di dalam interpretasi data. Tiga set soalan soal selidik dan temu bual telah disediakan untuk diagihkan kepada tiga kumpulan sasar responden yang terdiri daripada golongan pekerja kerajaan dan swasta, penduduk kampung dan pengunjung kedai kopi di mukim terpilih. Penyeneraian dan analisis kosa kata dialek didasarkan kepada senarai Swadesh yang mengandungi 200 patah perkataan dialek Melayu Terengganu. Namun demikian kosa kata tambahan selain daripada senarai Swadesh juga dicatatkan sebagai hasil dapatan terkini berasaskan fokus kajian. Sampel kajian ini terdiri daripada 120 orang ahli komuniti daripada empat mukim terpilih bagi kawasan pesisir pantai daerah Kuala Terengganu iaitu Chendering, Batu Rakit, Chabang Tiga dan Banggol Peradong. Mereka terdiri daripada pelbagai latar kategori ahli komuniti iaitu masyarakat kampung secara umum, golongan pekerja kerajaan dan swasta serta pengunjung kedai kopi. Kajian ini juga mengaplikasikan jenis persampelan kumpulan dengan pemilihan sampel secara rawak mudah daripada setiap kumpulan. Dapatan kajian ini telah memperlihatkan tentang keunikan dialek Melayu Terengganu kawasan pesisir pantai yang mempunyai ciri-ciri yang tersendiri dari aspek fonologi dan kosa kata di dalam pertuturan mereka. Antaranya menyentuh kelainan sebutan bagi aspek bunyi vokal, konsonan, diftong, suku kata dan kosa kata yang melibatkan pengguguran, penggantian, pemendekan, penegasan sebutan, perkataan serta pengayaan kosa kata tempatan.

Kajian dialek dengan pemboleh ubah sosial

Kajian dialek dengan pemboleh ubah sosial ialah kajian yang melihat aspek linguistik dengan faktor sosial yang melingkari pengguna bahasa. Antara pengkajinya seperti kajian yang telah dilakukan oleh Idris dan Shahidi (2001) yang menunjukkan bahawa pencapaian sebutan baku bukannya bergantung pada regulasi impretif cara penyebutan sesuatu fonem berkenaan sahaja tetapi dipengaruhi sedikit sebanyak oleh faktor gaya bahasa yang terlibat dalam pertuturan dan faktor kelaziman penuturan dalam dwistandard yang sedia ada. Selain itu, Wan Robiah (2004), dalam kajiannya juga melihat aspek fonologi, iaitu enam variabel fonologi, iaitu satu vokal (a1), (a2), (r), (h), (ai) dan (au) yang sering digunakan oleh masyarakat bandar raya Kuching, Sarawak dengan mengaplikasikan dialektologi sosial bandar. Hasil kajian mendapati bahawa fonologi kelompok sosial menengah cenderung mengalami perubahan berbanding dengan kelompok sosial bawahan.

Selain itu kajian Idris dan Rosniah (2009) juga membincangkan perubahan sosial bahasa Melayu yang dituturkan oleh masyarakat di Kuching Sarawak. Hasil kajian menunjukkan bahawa majoriti informan Kuching menggunakan aksen (variasi) standard lebih kerap berbanding aksen bukan standard. Kajian diteruskan lagi membincangkan akomodasi terhadap aksen standard kebangsaan dalam kalangan informan asli Melayu di dua buah bandar raya di Malaysia, iaitu Kuching dan Kota Bharu dengan menerapkan pendekatan *sociological urban dialectology*. Kajian difokuskan pada dua pemboleh ubah fonologi, iaitu (a) pada akhir kata terbuka, seperti dalam kata *kereta* dan (r) pada kata tertutup seperti kata *pasar*. Mereka menyimpulkan bahawa akomodasi dan penggunaan aksen standard kebangsaan belum meluas. Di wilayah yang terpisah dari pusat aksen standard kebangsaan perubahan agak perlahan, tetapi di wilayah yang sama walaupun tegar dialek akomodasinya agak ketara. Walau bagaimanapun, kajian kelompok ini lebih memfokuskan kepada kajian yang berkaitan dengan aksen sahaja tanpa melihat aspek-aspek lain dalam linguistik.

Oleh itu, artikel ini bertujuan membincangkan variasi bahasa Melayu lisan daripada perspektif sosial, iaitu kajian mengenai dialek yang tidak dihadkan kepada perspektif geografi

sahaja tetapi meliputi juga perspektif sosial, iaitu jantina dengan menghubungkaitkannya dengan identiti kenegerian.

METODOLOGI

Artikel ini bertujuan membincangkan variasi bahasa Melayu lisan dan menghubungkaitkannya dengan jantina dan identiti kenegerian di bandar raya yang terpilih, iaitu Alor Setar, Shah Alam, Johor Baharu, dan Kuala Terengganu yang melibatkan 80 orang informan remaja lelaki dan perempuan yang berbangsa Melayu.. Kajian ini merupakan kajian penggunaan korpus bahasa Melayu lisan di bandaraya. Oleh itu, pendekatan dialektologi sosial bandar yang dipelopori oleh Labov (1966), Trudgill (1974) dan Idris (1995) diterapkan dalam kajian ini. Definisi ‘bandar’ Menurut Northam (1975) ialah bandar adalah satu lokasi penempatan yang mengandungi tiga ciri, iaitu kepadatan penempatan adalah tinggi daripada penempatan biasa, penduduk di penempatan tersebut tidak terikat dengan aktiviti pertanian atau aktiviti yang berada dalam sektor ekonomi pertama; dan lokasi penempatan tersebut memberi perkhidmatan sebagai pusat kebudayaan, pentadbiran dan ekonomi bagi wilayah.

Bagi tujuan pengumpulan data, data dikumpulkan dengan menggunakan teknik temu bual. Temu bual juga adalah satu kaedah pengumpulan data yang paling biasa digunakan dalam penyelidikan sosial (Cohen, Manion, & Morrison, 2007). Asmah (2001, hlm. 72) menyatakan bahawa “perbualan yang tidak diatur itu mempunyai kelebihan dan data yang diperolehi itu betul-betul merupakan bahasa yang digunakan oleh komuniti berkenaan sehari-hari bukan yang dibuat-buat”. Selain itu, kajian ini menggunakan dua gaya berbahasa, iaitu gaya bersahaja (GB) dan gaya perbualan rasmi. Gaya bersahaja ialah gaya perbualan tidak rasmi. Lazimnya gaya perbualan tidak rasmi menjadikan informan cenderung bertutur secara formal. Walau bagaimanapun, penemu bual perlu memainkan peranan agar informan menggunakan gaya bersahaja, iaitu melalui perbualan spontan. Oleh itu, data diperolehi melalui pertuturan secara spontan. Antara cadangan Labov (dalam Trudgill 1974) untuk mendapatkan gaya bersahaja melalui cara perbualan di luar konteks temu bual formal seperti sebelum temu bual bermula, selepas tamat temu bual atau semasa rehat. Selain itu, ketika pemaklum bercakap dengan pihak ketiga dan ketika bercerita tentang kejadian-kejadian yang menyentuh perasaan berdasarkan soalan yang telah dikemukakan melalui temu bual dan soal selidik melalui pertuturan secara spontan. Gaya perbualan rasmi ialah gaya formal paling bawah. Tidak dapat dinafikan bahawa dalam soal selidik yang melibatkan temu bual akan wujud suasana formal dan secara tidak langsung akan menghasilkan pertuturan formal, terutama apabila melibatkan orang yang tidak dikenali.

Penganalisan data pula dilakukan dengan menggunakan kaedah ‘teroka-jumpa’. Kaedah ‘teroka-jumpa’ ialah kaedah meneliti atau meneroki aspek-aspek linguistik yang terdapat dalam bahasa yang dikaji. Kemudian, dikenal pasti pula temanya mengikut setiap angkubah yang telah ditetapkan. Pengenalpastian ini bersandarkan Buku Tatabahasa Dewan (2010) dan Nahu Melayu Mutakhir (2009). Selanjutnya, aspek linguistik yang telah dikenalpasti akan dijumlahkan mengikut pemboleh ubah sosial, iaitu jantina bagi bertujuan menggambarkan secara visual tentang kekerapan penggunaan aspek linguistik tersebut dengan pemboleh ubah sosial sebagai perujuk bagi menggambarkan identiti kenegerian penutur bahasa Melayu lisan di bandaraya terpilih.

ASPEK LEKSIKAL DALAM BAHASA MELAYU LISAN

Makalah ini hanya membincangkan aspek leksikal dan jantina yang dikaitkan dengan identiti kenegerian. Perbincangan ini hanya sebahagian daripada dapatan kajian daripada penyelidikan yang telah dijalankan¹. Selain itu, aspek leksikal yang paling menonjol antara aspek-aspek yang lain seperti morfologi, sintaksis dan sebagainya. Aspek leksikal tersebut ialah penyingkatan kata, kata baharu dan juga dialek. Jadual 1 berikut memaparkan dapatan berkenaan.

Jadual 1 Leksikal dan Jantina setiap Negeri

	Aspek	Negeri											Jum	
		Alor Setar			K. Terengganu			Shah Alam			Johor Bahru			
Leksikal	Jantina	L	P	J	L	P	J	L	P	J	L	P	J	
		Singkatan	112	168	280	152	160	312	68	76	144	184	196	380
	%	40	60	25	50	50	28	47	53	13	48	52	34	64 %
	%	%	%	%	%	%	%	%	%	%	%	%	%	
	Kata baharu	12	8	20	8	8	16	-	-	-	-	-	-	36
	%	60	40	56	50	50	44							2%
	%	%	%	%	%	%	%							
	Kosa kata Dialek	144	120	264	92	216	308	4	8	12	-	-	-	584
	%	54	46	45	30	70	53	33	67	2%	-	-	-	34%
	%	%	%	%	%	%	%	%	%	%				
	Jumlah	268	296	564	252	384	636	72	84	156	184	196	380	1736
	%	48	52	32	66	44	37	46	54	9%	48	52	22	100%
	%	%	%	%	%	%	%	%	%	%	%	%	%	

Aspek leksikal yang dibincangkan ialah penyingkatan kata, kata baharu dan dialek yang dipertalikan dengan jantina berdasarkan peratus tertinggi bagi setiap negeri yang dikaji. Dalam Jadual 1 menunjukkan bahawa singkatan paling banyak digunakan, iaitu sebanyak 64% berbanding dengan dialek sebanyak 34% dan kata baharu sebanyak 2% sahaja. Secara umumnya dapatan menunjukkan bahawa Bandar Alor Setar dan Kuala Terengganu paling tinggi dalam aspek leksikal, iaitu masing-masing sebanyak 32% dan 37% berbanding dengan Bandar Shah Alam dan Johor Bahru, iaitu masing-masing sebanyak 9% dan 22%. Perbincangan secara khusus dan terperinci akan dijelaskan satu demi satu.

Penyingkatan kata, perempuan dan Johor Bahru

Penyingkatan kata ialah sebahagian suku kata dalam perkataan tersebut telah digugurkan dengan tujuan untuk menyingkatkan lagi perkataan tersebut. Dalam bahasa Melayu lisan, unsur penyingkatan kata menjadi kelaziman kepada setiap informan untuk menuturkannya semasa proses komunikasi berlangsung. Ini sejajar dengan pandangan Asmah (2015) bahawa ciri pelemahan yang paling jelas terlihat ialah kata dan ayat yang dipendekkan. Menurut Hishamudin Isam, Mashetoh Abd. Mutalib dan Norwati Mohd. Zain (2014) menjelaskan bahawa “proses penyingkatan atau pelemahan kata tidaklah berlaku secara wewenang,

¹ Hasil kajian sepenuhnya dalam Laporan *Fundamental Research Grant Scheme (FRGS)* dengan kod S/O 13134, Universiti Utara Malaysia.

sebaliknya bermotivasi, bertujuan untuk memudahkan sebutan, meringkaskan perbualan, dan mempamerkan kemesraan antara penutur” (hlm.13).

Dapatan menunjukkan bahawa berlaku ketidakseimbangan penggunaan penyingkatan kata antara lelaki dan perempuan. Jika dilihat dalam Jadual 1, penutur perempuan lebih tinggi kadar penggunaannya, contohnya bagi bandar Alor Setar sebanyak 15% berbanding dengan lelaki. Begitu juga dengan bandar-bandar yang lain. Hal ini menunjukkan bahawa penutur lelaki lebih kepada penggunaan bahasa standard berbanding dengan kelompok perempuan. Ini diperkuatkan lagi dengan kajian yang dilakukan oleh Jamilah Mustafa dan Zaharani Ahmad (2011) “kelompok lelaki nampaknya lebih peka sedikit berbanding dengan kelompok perempuan dalam penggunaan aksen standard”

Dapatan juga menunjukkan bahawa bandar Johor Bahru paling banyak menggunakan penyingkatan kata, iaitu sebanyak 34% berbanding bandar-bandar yang lain. Antara contoh yang digunakan adalah seperti berikut:

1. Ermmm...kalau kite sekolah dekat mana-mana pun mesti kite rase bangga kan jadi warga sekolah **tu**. I7(L)J A5
2. Kite berjaya lawan semua daerah dekat negeri Johor, mase **tu** ade 8 daerah yang hantar.16(P)J26
3. kalau **tak** dapat sambung dekat UUM mungkin saya akan sambung dekat...yang dekat-dekat la dalam *area* Johor sebab dalam *area* Johor sebenarnya lebih menarik... I11(L)J A9

Dalam data 1 dan 2 menunjukkan penyingkatan kata bagi kata ganti nama tunjuk, iaitu *itu* dan *ini*. Kata ganti nama (selanjutnya KGN) tunjuk benda atau perkara yang dirujuk itu (Nik Safiah et al. 2010: 102). Menurut mereka, KGN tunjuk ada dua bentuk, iaitu umum dan tempat. KGN tunjuk umum menunjuk pada perkara atau benda, iaitu *ini* (menunjuk pada yang dekat) dan *itu* (menunjuk pada yang jauh).

Bagi data 3 pula menunjukkan penyingkatan kata pada kata nafi, iaitu kata yang menafikan sesuatu perkara atau perbuatan yang dilakukan. Dalam tatabahasa bahasa Melayu terdapat dua bentuk kata nafi, iaitu *tidak* dan *bukan*. Kata nafi *tidak* ialah unsur nafi bagi frasa kerja dan frasa adjektif (Nik Safiah et al. 2010, Asmah 2009). Kata nafi *tidak* mengalami pelemahan menjadi *tak*. Walau bagaimanapun kajian ini menunjukkan bahawa kata *tidak*, tidak kerap digunakan oleh informan berbanding dengan pelemahan *tak*.

Kata baharu, jantina dan Alor Setar

Bahasa berkembang selaras dengan bahasanya. Begitulah juga dengan bahasa Melayu sekarang yang berkembang dengan beberapa istilah baharu yang digunakan oleh sekelompok remaja. Nik Safiah (1992) juga menegaskan bahawa sesuatu bahasa itu berkembang dan maju selaras dengan taraf perkembangan dan kemajuan yang dicapai oleh masyarakat bahasanya. Fenomena pembentukan kata baharu juga seringkali mendapat perhatian para pengkaji bahasa. Bahasa lisan atau bahasa pertuturan juga dikenali sebagai bahasa lincih yang bersifat *lively* dan *energetic* ke dalam penceritaan mereka. Bahasa pertuturan atau bahasa lisan dikenali sebagai bahasa lincih kerana bahasa pertuturan adalah bersifat *lively* dan *energetic* (Hishamudin Isam, 2015).

Penggunaan kata baharu ini telah menunjukkan keseimbangan penggunaan antara kedua-dua jantina. Dapatan kajian juga menunjukkan bahawa penutur daripada bandar Alor Setar

menggunakan kata baharu paling kerap, iaitu sebanyak 56% berbanding dengan bandar-bandar lain. Antara contoh kata baharu yang digunakan adalah seperti berikut:

4. kami *kawtim* dengan kawan-kawan yang lain, nasib baik ok...I9(L)K : A7
5. Saya pernah *terkantoi* sekali dengan mak saya, lepas tu tak buat dah...I9(L)K : A4
6. kami semua *sempoi* ja buat kerja. Janji kerja tu siap...22(P)K:A3

Berdasarkan data 4 hingga 6 dapatan menunjukkan kata baharu yang digunakan oleh segelintir remaja, iaitu *kawtim*, *kantoi* dan *sempoi*. Ketiga-tiga perkataan ini tidak lagi dimasukkan ke dalam Kamus Dewan (2005) seperti perkataan *cun*, *canggih* dan sebagainya yang dilabelkan sebagai bahasa percakapan (bp). *Kawtim* membawa maksud boleh dibawa berbincang, manakala *kantoi* pula bermaksud sesuatu perkara telah diketahui umum. Menurut Nurul Atiqah dan Harishon (2017) menjelaskan bahawa *kantoi* digunakan oleh penutur bahasa dalam menggambarkan keadaan yang dilakukan secara bersembunyi dan tidak mahu diketahui oleh orang lain. Selain itu, perkataan *sempoi* juga digunakan dengan memberi maksud biasa-biasa sahaja. Perkataan asalnya daripada bahasa Inggeris, iaitu *simple* tetapi telah dikreatifkan oleh penutur dalam bahasa pertuturan menjadi *sempoi*. Penggunaan perkataan baharu ini sememangnya telah banyak digunakan oleh penutur terutama daripada kalangan remaja.

Dialek, Jantina, Alor Setar dan Kuala Terengganu

Dialek seperti yang diketahui umum ialah variasi bahasa yang wujud disebabkan oleh faktor geografi/kawasan yang mempunyai beberapa ciri-ciri khas atau tersendiri berdasarkan tempat tinggal penutur tersebut. Seseorang yang menggunakan dialek dalam bahasa pertuturan dinamakan tegar dialek dan penutur tersebut dianggap mempunyai jati diri yang kuat. Menurut Nur Azuki Yusuff dan Khuzaiton Zakaria (2018) menjelaskan bahawa jati diri ialah sifat atau ciri yang unik dan istimewa dari segi adat, bahasa, budaya, agama dan sebagainya yang menjadi teras dan lambang keperibadian seseorang individu, suatu bangsa dan sebagainya. Ciri yang membezakan satu dialek dengan dialek yang lain antaranya ialah kosa kata. Selain itu, ketegaran dialek dalam kalangan penutur juga boleh dicirikan dengan aksen atau bunyi yang digunakan dan juga gaya pertuturan.

Jika dilihat dalam Jadual 1, Bandar Alor Setar dan Kuala Terengganu paling banyak menggunakan dialek dalam pertuturan mereka, iaitu masing-masing sebanyak 32% dan 37%. Manakala bagi bandar Shah Alam dan Johor Bahru hanya sedikit sahaja. Sememangnya diketahui umum bahawa, Kedah, Kelantan, Terengganu, Negeri Sembilan, Perak mempunyai ciri-ciri tertentu yang membezakan dengan bahasa Melayu standard. Dialek Kedah dituturkan dari Perlis sehingga Perak Utara dan Pulau Pinang serta terdapat juga pelat petani (Asmah Haji Omar, (2015). Manakala dialek Terengganu pula tidak banyak menerima pengaruh luar seperti dialek Kedah dan Kelantan.

Dapatan juga menunjukkan bahawa penggunaan dialek dalam kalangan jantina berlaku keseimbangan, iaitu masing-masing 54% dan 46% di Alor Setar. Antara contoh penggunaannya adalah seperti berikut;

7. *cheq-cheq*, tapi *cheq* tu Kedah mungkin dia, Kedah pendalaman... (IKP1 A25)
8. bawa baju *boh* dalam beg, sampai tak *celuih*.... (IKPA22)

Contoh bagi ayat 7 menunjukkan penggunaan kata ganti nama pertama, iaitu ‘cheq’. ‘Cheq’ dalam dialek Kedah bermaksud saya. Penggunaan kata ganti diri ‘cheq’ menunjukkan bahawa orang yang bertutur itu lebih muda umurnya, lebih rendah statusnya daripada orang yang dilawan tutur. Hal ini menunjukkan bahawa orang yang bertutur mempunyai kesantunan semasa berkomunikasi dengan orang yang dilawan tutur yang lebih tinggi statusnya atau lebih tua umurnya. Selain itu, adalah menjadi kesalahan sekiranya pengguna bahasa menggunakan pola kata ganti nama yang salah, bukan sahaja melanggar peraturan penggunaan bahasa tetapi juga melanggar tatasusila dan kesantunan berbahasa. Pengetahuan tentang kata ganti nama bukan sahaja dilihat sebagai penguasaan aspek nahu sahaja tetapi penegasan juga perlu diberikan dalam fungsi kata ganti nama sebagai ujaran beradab dalam kesantunan berbahasa (Zulkifley & Naidatul Zamrizam, 2013)

Bagi ayat 8 pula menunjukkan penggunaan leksikal bagi kata kerja ‘boh’ yang membawa maksud memasukkan ke dalam sesuatu. Manakala perkataan ‘celuih’ pula memberi maksud muat.

Seterusnya, bagi Kuala Terengganu pula berlaku ketidakseimbangan antara penutur lelaki dan perempuan, iaitu masing-masing 30% dan 70%. Bagi bandar Kuala Terengganu menunjukkan bahawa kelompok lelaki cenderung menggunakan bahasa kebangsaan berbanding dengan perempuan. Menurut Shahidi, Mohamad Firdaus dan Rahim Aman (2019) menjelaskan bahawa Dialek Melayu Terengganu merupakan bentuk pertuturan standard dan dipercayai dituturkan secara majoriti oleh orang Melayu Terengganu di Kuala Terengganu. Contoh penggunaan dialek Terengganu seperti berikut:

8. Em dop,...*ambe* dop bekerja. (ITP8A8)
9. *Dok berahi ambo* nak pegi (ITPA9)
10. Errr...kalau untuk perancangan bina keluarga tu,*ho* lah setiap orang tu (ITL6A18)
11. kalau Ira sampai *dinung*, mungking kawang hantar la kok... (ITP8A12)

Ayat 8 dan 9 menunjukkan kata ganti diri pertama *ambe* digunakan. Dalam kajian Brown (1935) untuk kata ganti nama diri pertama menunjukkan bahawa orang-orang Terengganu menyebutnya sebagai *saya*, *amba* dan *aku*. Walau bagaimanapun terdapat perbezaan fonem dibelakangnya, iaitu fonem /e/ dan /o/. Hal ini berlaku disebabkan beberapa perubahan misalnya, disebabkan kawasan asal tempat tinggal penutur tersebut.

Seterusnya bagi ayat 10 pula menunjukkan penggunaan kata pembetulan dalam dialek Terengganu, iaitu *ho* yang bermaksud ya. Selain itu, pada ayat 11, menunjukkan terdapat kata ganti tunjuk, iaitu, ‘*dinung*’ yang bermaksud di sana. Sebenarnya penerokaan leksikal dalam Dialek Melayu di Malaysia mampu diperhebat lagi dengan berbantuan GIS seperti mana yang dibuktikan menerusi kajian Siti Noraini & Nor Hashimah (2018) yang meneliti variasi leksikal dialek Perak.

KESIMPULAN

Sebagai kesimpulannya jelas menunjukkan bahawa aspek leksikal, iaitu penyingkatan kata, kata baharu dan dialek (kosa kata) juga mampu menentukan identiti seorang penutur sama ada cenderung menggunakannya ataupun tidak. Dapatan juga menunjukkan bahawa penyingkatan kata paling banyak digunakan terutamanya di Johor Bahru, iaitu sebanyak 64% berbanding dengan aspek yang lain. Manakala berlaku ketidakseimbangan penggunaan kata antara lelaki dan perempuan pada kata baharu, iaitu di Alor Setar lelaki paling kerap

menggunakannya dan Kuala Terengganu berlaku ketidakseimbangan, manakala di Shah Alam dan Johor Bharu pula tidak menggunakannya. Leksikal dialek pula menunjukkan bahawa Alor Setar dan Kuala Terengganu paling tinggi penggunaannya dan kedua-dua jantina lebih cenderung. Secara tidak langsung menunjukkan bahawa penutur Alor Setar dan Kuala Terengganu masih lagi tegar dialek dan mempunyai jati diri kenegerian yang kuat berbanding negeri lain, iaitu masing-masing 32% dan 37% berbanding dengan Shah Alam dan Johor Bahru, masing-masing 9% dan 22%.

Diharapkan kajian ini sedikit sebanyak dapat memberi sumbangan dan implikasi terhadap disiplin ilmu linguistik khususnya dalam kajian dialektologi mahupun dialektologi tradisional dan dialektologi bandar. Selain itu juga diharapkan kajian ini dapat menyumbang ke arah pendokumentasian dialek Melayu di Malaysia. Oleh itu, perlu ada lanjutan kajian mengenai kajian bahasa Melayu lisan di Malaysia yang memfokuskan kepada komponen-komponen linguistik seperti fonologi, morfologi, sintaksis dan semantik.

Penghargaan

Kertas kerja ini sebahagian daripada *Fundamental Research Grant Scheme* (FRGS) dengan kod S/O 13134, Universiti Utara Malaysia.

RUJUKAN

- Asmah Haji Omar (2015). *Susur galur bahasa Melayu*. Dewan Bahasa dan Pustaka: Kuala Lumpur.
- Asmah Haji Omar. (1992). *Bahasa dan alam pemikiran Melayu*. Kuala Lumpur: Dewan Bahasa dan Pustaka.
- Asmah Haji Omar. (2001). *Kaedah penyelidikan bahasa di lapangan*. Kuala Lumpur: Dewan Bahasa dan Pustaka
- Asmah Haji Omar. (2005). *Korpus dan wibawa*. Kertas kerja ucap utama Seminar Kebangsaan Linguistik (SKALi 05). Universiti Kebangsaan Malaysia – Dewan Bahasa dan Pustaka, 12 – 13 April 2005.
- Asmah Haji Omar. (2009). *Nahu Melayu mutakhir*. Kuala Lumpur: Dewan Bahasa dan Pustaka.
- Azrizan Abu Bakar & Karim Harun. (2015). Penggunaan kata ganti nama dialek Kelantan dalam aplikasi whatsapp. *Jurnal Melayu*, 14(2), 291-306.
- Brown, C.C. (1935). Terengganu Malay. *Journal of the Malayan Branch of the Royal Asiatic Society*, 13(3), 1-111.
- Chambers, J. K., & Trudgill, P. (1990). *Dialektologi*. Terj. Annuar Ayub. Kuala Lumpur: Dewan Bahasa dan Pustaka.
- Chong Shin (2015) Dialek Melayu di Lembah Sungai Krian: variasi Melayu Saribas atau Rejang? *Jurnal Bahasa*, 15(1), 63-77.

Cohen, L., Manion, L. & Morrison, K. (2007). *Research methods in education*. London: Routledge.

Darwalis Sazan, Md Zahril Nizam Md Yusoff dan Noriah Mohamed. (2019). Analisis fonologi subdialek Melayu Kedah Kunluang dalam Wayang Kulit Seri Asun. *Jurnal Bahasa*, 19(2), 169-198.

Harimurti Kridalaksana. (2007). *Pembentukan kata dalam bahasa Indonesia*. Jakarta: Gramedia.

Hishamudin Isam, Mashetoh Abd. Mutalib & Norwati Mohd. Zain. (2014). Penyerlahan pemikiran dan identity penutur kesan penyingkatan kata/pelemahan kata bahasa lisan. *Jurnal Bahasa & Sastra*, 14(1), 12-23.

Hishamudin Isam. (2015). *Bahasa Lincih: Pembentukan Kata Baharu dalam Novel Remaja Popular*. Kertas kerja Seminar SoLLs.Intec.15. Anjuran Pusat Pengajian Bahasa dan Linguistik, Universiti Kebangsaan Malaysia. Bangi, 29-30 September 2015.

Idris Aman & Rosniah Mustaffa. (2013). Profiles of Malaysian Malay standard accent and identity values. *Pertanika J. Soc. Sci. & Hum.* 21(1), 179 – 202.

Idris Aman & Rosniah Mustaffa. (2009). Social variation of Malay language in Kuching, Sarawak, Malaysia: a study on accent, identity and integration. *GEMA Online Journal of Language Studies*, 9(1), 63-76.

Idris Aman & Shahidi Abd. Hamid. (2001). Variasi sosial sebutan bahasa Melayu: kajian sosiofonologi di sekolah. *Jurnal Bahasa*, 1(4), 466 - 482.

Idris Aman, Rosniah Mustaffa & Mohammad Fadzeli Jaafar. 2010. Akomodasi aksen, identiti dan integrasi kebangsaan. *Jurnal Bahasa*, 10(1), 37-53.

Idris Aman. (1995). *Kelainan sosial bahasa Melayu di Shah Alam: suatu dialektologi sosial bandar*. Tesis Sarjana. Fakulti Sains Sosial dan Kemanusiaan, Universiti Kebangsaan Malaysia.

Idris Aman. (2010). *Analisis wacana*. Bangi: Penerbit Universiti Kebangsaan Malaysia.

Jamilah Mustafa & Zaharani Ahmad. (2011). Aksen kebangsaan penutur bukan Melayu bandar. Dlm. Idris Aman (Pnytg.). *Aksen bahasa kebangsaan: Reliti, identiti dan integrasi*. Bangi: Penerbit Universiti Kebangsaan Malaysia.

Kamus Dewan. (2005). Dewan Bahasa dan Pustaka: Kuala Lumpur.

Labov, W. (1966). *The social stratification of English in New York City*. Washington: Center for Applied Linguistics.

Marshall, C. & Rossman, G. B. (1989). *Designing qualitative research*. Newbury Park, California: Jossey-Bass Inc. Merriam, S.B. (1988). *Case study research in education: A qualitative approach*. San Francisco: Jossey-Bass.

- Mohammad Fadzeli Jaafar, and Idris Aman, and Norsimah Mat Awal, (2017). Morfosintaksis dialek Negeri Sembilan dan dialek Minangkabau. *GEMA: Online Journal of Language Studies*, 17(2), 177-191.
- Nik Safiah Karim, Farid M. Onn , Hashim Haji Musa & Abdul Hamid Mahmood. (2010). *Tatabahasa Dewan* edisi ketiga. Kuala Lumpur: Dewan Bahasa dan Pustaka.
- Nik Safiah Karim. (1983). Dialek sosial dan tingkat-tingkat bahasa di Malaysia. *Dewan Bahasa* 27, 340-351.
- Nik Safiah Karim. (1992). *Beberapa persoalan sosiolinguistik bahasa Melayu*. Kuala Lumpur: Dewan Bahasa dan Pustaka.
- Noor Azureen Hamid @ Ahmed, Sharifah Raihan Syed Jaafar. (2017). *Asimilasi homorganik nasal Dialek Melayu Saribas* GEMA Online® Journal of Language Studies Volume 17(2), <http://doi.org/10.17576/gema-2017-1702-12>
- Noor Rohana Mansor, Noraien Mansor, Normaliza Abd Rahim. (2013).Dialek Melayu Terengganu: Pendokumentasian Dan Pengekalan Warisan Variasi Bahasa Tempatan. *Jurnal Melayu*, 20, 21-35.
- Nor Hashimah Jalaluddin, Norlisafina Mohd. Sanit, Zaharani Ahmad, Harishon Mohd. Radzi. (2016). Variasi Kata Ganti Nama Dialek di Pesisir Sungai Perak: Analisis Geographical Information System (GIS) *GEMA Online® Journal of Language Studies* 109, 16(1), 109-123.
- Norfazila Ab. Hamid & Rahim Aman. (2015). Proses pemanjangan vokal dalam dialek Hulu Sik Kedah: satu penerapan teori fonologi generatif model non-linear. *Journal of Social Science & Humanities*, 9(2), 195-205. Diakses pada 15 Oktober 2017 daripada http://www.ukm.edu.my/e-bangi/papers/2014/195-205%20dialek_sik.pdf
- Northam, R.M. (1975). *Urban geography*. New York: John Wiley & Sons.
- Nur Azuki Yusuff & Khuzaiton Zakaria. (2018, Disember). Loghat Kelantan Pemangkin Jati Diri Rakyat Kelantan: Kelestarian dan Pemerkaannya. *INSANIAH: Online Journal of Language, Communication, and Humanities*, 1(2), 25-39.
- Nur Syazwani Salam & Sharifah Raihan Syed Jaafar. (2019). Perilaku fonologi konsonan di akhir kata Dialek Petani Sik. *Journal of Nusantara Studies*, 4(1) 316-343.
- Nurul Atiqah binti Nor Azman & Harishon Radzi. (2017). Bahasa Lincah:Pembentukan Kata Baharu Dalam Komik Humor Remaja. *Jurnal Linguistik*, 21(1), 67-74
- Nurul Shahida Jamil & Maslida Yusof. (2015). Analisis Deiksis Dialek Kedah. *GEMA Online® Journal of Language Studies*. 15(1), 163-187.
- Patton, M.Q. (1980). *Qualitative evaluation methods*. Beverly Hills, California: Sage Publication.

Rosniah Mustaffa, Idris Aman & Jamilah Mustafa. (2009). *Social variation of non Malays in Kota Bharu, Kelantan: a study on accent, identity and integration*. <http://www.ukm.my/solls09/Proceeding/PDF/Rosniah%20et%20al.pdf>.

Shahidi A. H., Mohamad Firdaus Azaharuddin & Rahim Aman. (2019). Variasi leksikal ganti nama diri dalam varian Ulu Berang. *Akademika*, 89, 125-137. <https://doi.org/10.17576/akad-2019-89SI-11>

Trudgill, P. (1974). *The social differentiation of English in Norwich*. Cambridge: Cambridge University Press.

Wan Robiah Meor Osman. (2004). *Variasi sosial bahasa Melayu di Kuching: satu pendekatan dialektologi sosial bandar*. Tesis Sarjana. Universiti Kebangsaan Malaysia.

Zulkifley Hamid & Naidatul Zamrizam Abu. (2013). Memupuk perpaduan di Malaysia – Santun bahasa dalam kalangan murid pelbagai etnik dari aspek penggunaan kata ganti nama diri. *Malaysian Journal of Society and Space*, 9(4): 86-98.